

ACC. N:R M. 10370: 1-28.

Landskap: Småland Upptecknat av: Jenny Danielsson
 Härad: Kinnared Adress: Jät
 Socken: Jät Berättat av: Densamma
 Uppteckningsår: 1947 Född år 1880 i Kalmarvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-28.

LUF 59.

ACC. NR M. 10370: /.

Folkliks arkivet

Skend

L. U. F. 59.

När den nya tiden kom till bygden.

Här i Gåsby infördes laga skifte år 1855;
här fanns det inga oskiftade byar kvar.

I Traloviks socken har byarna skiftats senare,
i Traloviks kyrkoby liöjades delningen
för en 50 år sen och varade till omkring
1926-27. då laga skifte trädde i kraft.

I samma socken i Skalskaga by hölls då på
med delningen i 40 år för 2 år sen trädde
laga skifte i kraft. När laga skifte inför-
des här i Gåsby så togs det ett stort beslut
till att alla vägar med här i byarna
ingen enskild fick sälja av det gräset
ellan byn gemensamt. Vidare togs det ett
ett gemensamt tarvtag för hela byn
föret

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

som skulle användas till bräntor.
Men är den övermuren med skor som byn
gemensamt säljer. Här i gåto by fins ännu
håls ålderman och bystämman där böm-
derna samlas varje höst förtis veckan i
november på ett stort åldermansskolas
och där bjödes både mat och dricksvarer
så mycket som de vill ha. Dagen efter
bjödes bondfruarna på efterskolas. På den
bystämman behandlas alla byens ärenden
Skolaret hålles hos den som varit ålder-
man för året. Fört redogör han för alla
avgifter han haft under året sedan väl-
jes den nye åldermannen och han tar
 emot bekvärligheten och protokollsböckerna och
de övriga byens böcker samt bykavlen.
Här i byn skedde en eldsvåda år 1927 då
brann den gamla bykistan samt bykavlen fört

från 1700-talet upp. Nu vad jag vet så
håller det bystämma i våra församling samt
i en del rötter i Väckelsångs socken. I Frelshus-
riks socken i Sealushaga rote, samt här i
gät i Ljersås-Örskölds rote, i alla rotarna
firas bystämmor med stora kalas.

Alla byhandlingar byskriv och byherd får
ännu kvar. De bystämmor är gamla här
i bygdena och tagas nog inte bort ty de
enka är mycket intresserade för dem.

Bystämmor har inte försvunnit för andra
föreningar. Innan vägbolaget övertog vägarne
så valdes det på varje bystämma en "flög-
fogde" han skulle röra för och samla ihop
byens män för att hålla vägarne öppna på
vintern när det kom mycket snö. Det till-
hörde även äldre mannen att gå med på
sotsynen till första maj. forts

Vilken som böjades att införa jordbruksför-
bättringarna är svårt att uttala sig om.
När de böjades här på orten var i slutet
av adertonhundratalet, och i början av detta
århundrade, vem som böjades att införa
dem var väl ingen utnämnd utan tillgick
så. En hade varit ute och hört talas om
bättre jordbruksförbättringar, så hade en an-
nan hört något bättre, och sen en tredje
ändå bättre så följade de med varandra
sen böjades de att göda jorden med
rika slags gödningsar på så vis har jord-
bruksförbättringen införts. Orsak och verk-
ningar därunder, att det blev större och rik-
ligare skördar, ty när jorden blev uppodlad
och förbättrad så gav den mer i frukt sig.
Det blev också omläggning av jordbruks-
produktionen och ändrad västfärd för

För i tiden så odlades det mest kom
lite råg och lite potatis, så gick det till
i min barndom. Där di odlade hade så
såddes den på plöjde grästand som uppplöjt
året efter såddes det också hade på samma
jord som då kallades för "rotärvänné"
Tredje året sattes det potatis när de var
upptagna på hösten så såddes då höstråg
och så togs det fem gräddor utan gödsel
det kunde inte bli så bra gräddor.

Dikningen har också förbättrats, för i tiden
så grävdes det upp en liten ränna som
skulle kallas för dike i kanterna av den
åker där höstsåden vanligt råg (vetet var
ej kommit i bruk här då) skulle sås. Sen
undan för ändan förbättrades även diken
som grävdes med spade djupare och bredare
sen höjades di att lägga igen små diken för

och lägga Täckdiken som gick till så att
di grävde ett djupt dike och fyllde det
med sten övert från stenen sådes ris och
mona innan jorden höjdes över. Nu för
tiden läggs det rördiken med Tegelrör och
trumma vid utloppet.

Nya jordbruksredskap. För i tiden brukades
jorden med hemmaja jord redskap åder
tillverkat av trä som di själva jordskåp
tillverkades av smederna. Likaså stöcka-
harven den bestod han, och harven gjorde
bonden sjukt. Den redskap som sedan
köptes var klänsen efter den kom fjäder-
hammar, sen köptes det undan för undan
nya skåp åder fjäderharvar ringvält
fabrikshorn att fabriksjort. Och nu brukas
jorden med sådan redskap. Den jord
som för lag i äng ligger nu odlad forts.

i åker och träddar. Jag vill särskilt nämna
lite om det arbetet som utfördes på ången
för i tiden ty där slöddes ju gräset som
skulle bli till vinterfoder åt djuren. Tidligt
på våren skulle ången "risäntas" det vill säga
löv räfsades upp och lades i högar på rör
och ^{vigg} buskar. Det användes sen under året till
strö åt djuren. Sedan slöddes ången, och in-
nan den räfsades skulle de "frätta tuppna"
alla tupparna på buskar skulle kuggas av
med en "risbit" det skulle kvinnorna göra
det lövet skulle torikas tillsammans med kö-
et till att förmera det med. På ången skulle
det även höras lön till fåren av björk
sälz och rönn. Där som fanns aspa och ask
så hörades det lövet till hästar. När de
skulle höras lön så sades det att de skul-
le "snugga lön". När lövängen upphörde fanns

Här på orten är svårt att sätta sig om
ty jag minns för en tio år sen så såddes och
högsades ångren här i socknen det var på
Lundebygs prestgård men nu är det inte mer
i bruk. I slut av adertonhundratalet såddes
ångarna överallt sen lades det höt över-
allt, och där det ej kunde odlas blev det
lagt till bete åt djuren. Löwängen räknades
för i tiden för steno än inägorna därför
att det var så lite odlad jord endast små
åkerlappar. Men för tiden fanns det göddas där
nästan all jorden är odlad utom skogen.
Ändringar av hinvärningar. För i tiden gjordes
allt i hemmet kvinnorna kardade spann
och färgade uller och garnet värde det
sedan i tyg till alla i familjen det köptes
ingenenting då som det görs nu för tiden.
Härmed de jorda sina verktyg själva såsom forts

yrskapt haackskapt jordbruksredskapen råsa
 och lianen ja alt som behövedes ingenting
 köptes. Nu för tiden skall alt höjas färdigt
 på tal om forsling så kunde di för i tiden
 bära stora bördor och gå till fots, och skjuts
 ning så var det efter hårt, den som inte
 hade hårt fick skjutas med oxar eller kor
 Nu har den tiden försvannit det nya har
 kommit i stället, det nya släktet vill ägna
 sig åt mera inkomstbringande synsätt-
 ningar, orsakerna därtill är ju mycket bilan-
 na, där på dem kan di komma fort och
 där kan di tjäna många pengar. De mindre
 arbeten som utfördes i hemmet för i tiden
 lönsar sig inte nu det bli för lite betalt
 emaken därtill kan ju vara att folket slår
 sig på större arbeten och för större betal-
 ning. Omväningen härav böjades så smått
 fots

vid detta århundradets början så har det
stigit mer och mer.

Här i färd kan man räkna med att det ha
funnits små industrier för i tiden, här var
ett färgeri där garn och tyg färgades stäm-
ples och presades. När sen fabriken kom i gång
fick det läggas ned ty folk sände sitt gods
dit. In till färgeriet låg ett garveri somma
förhållande med det, ty nålfabriken började
att sy sko så sändes inga hudar till beordring
dess båda lades ner i slut av adertonhundra
talet. Här fanns buntbinderi och skomakeri
och stålsmakare, och karpnmakare som gjorde
karpor att rensa säd från. Här fanns bleckslä-
gare, allt blev nerlagt när fabriken för detta
arbete kom i gång, här fanns skräddare som
fortfar ännu, och träskomakare hans arbete
blev nerlagt när toflorna kom i bruk forts

När folket fick kännedom om fabriker så gick folket från jordbruket till industri-
arbetet. Ja det gjorde böndernas egna barn
det var mycke arbete om det rätt inte blev
så mycke betalt i början, det kom som bäst
i gång vid detta århundradets ingång och
så har det blivit bättre och bättre.

Emigrationens orsaker, ja det var ju mest
till Amerika, den började omkring 1860-talet
och höll på ända till första åren på nitton-
hundratalet. Även under de åren begau sig
folket här från landet till andra land
såsom till Tyskland Danmark och Norge
så har man hört äldre människor tala om
fört i tiden så handskades de väl med peng-
ar, den var de mycke rädda om och lades
givet som de brukade säga i onödan.
Allt som behöves göres i hemmen forts

jorde de själva männen sitt och kvinnorna
sitt arbete, de pengar som de samlade ihop
lades på i kisteboxen. Om de behöfde låja
någon så betaldes det med en naturs
såsom en kaka bröd, eller lite säd eller
mjöl, även potater allt bestod i födsännen.
Jag minns så väl dessa avlöningar, de upphör-
de i slut av oaktionhundratalet.

Att ett företag skulle tillhandahålla lifsme-
del åt sina anställda vet jag ej har före-
kommit här på orten.

När den första handelsboden kom hit till
bygden ^{det} var 1860 och där omkring, de som
startade den var två makar Carl Sander
och hans hustru Maria, den medfödda ända-
de handelsmanen ty han födde de varor i
sin handel som inte funnits fört här i
bygden, det var inte vanligt med så fört

mycket handelsvaror, vad som köptes från
i tiden var sill och salt och det togs från
stan, sen var det gubbar som gick omkring
och sålde kaffe, bönor, peppar och kaksaker.
När den nya handelsboden kom så blev
det också nya varor. Förändringar i byggnads-
skicket. För i tiden när de byggde hus så la-
des det ingen grund eller sten fot under
huset, på den plats där det sattes frälra-
de de upp några små stenar under söb-
len sen stod huset nästan på jorden.
Materialen bestod av timmer och besådes
emellan varje timmerträd stoppades det
mossa för att det skulle bli tätt. i hörnen
av huset knutades timret ihop därav kom
namnet knuten, på ett hus blev det fyra
knutar, över timret slogs det sedan på bräder
som uttalades så "brädföra" fast.

För i tiden täcktes alla boningshus med
nåver och torv 'Töarvtak'. Efter dem kom
det nya tak såsom språntak, gråpptak, plåt-
tak, tegeltak, cementtak som nu är di van-
ligaste här på orten. För i tiden var det inte
så vanligt att färga och måla husen, de fick
stå så dans som di var byggda tills de blev
grå i färgen, och för det mesta så växte det
grön mossa på norra sidan av huset.

Det var di förmögna folk som rödfär-
gade sina hus, var det en som ansågs för
att vara fattig som rödfärgade sitt hus så
sades det om honom att han var högfärdig.
Nu för tiden så är alla hus färgade och må-
lade, här på orten är en stor del av husen
målade i ljusa oljefärger de övriga rödfär-
gade. Nu kallas di gamla husen, nu är
det nybyggnad och ombyggnad i alla hem
foto

Orsaken därtill är nog den att alla ville ha det fint i hemmen, och mera rum och mindre rum, familjemedlemmarna ville ha var sina rum, och sen fick rum för övrigt. För i tiden kunde hela familjen och gästande bo och ligga i ett stort rum allsammans, det går inte nu för tiden. När egna hem skapades kan ju tydas på två sätt, när man och kvinna ingick i äktenskap med varandra så skapade de sig ett hem. Egna hem skapades ju också på det sättet här på orten styckades ut jordlotter från de stöne gårdarna som folk fick köpa, och de kallades för "egna hem" det var för 30 år sen. De som arbetade på industrier fick själva betala sig med bortall, så har de sedan varit här från orten, och så tror jag att det är nu för närvarande färdigt.

Möbleringsplanen för och nu. För vår resa
bara som jag minns har det såg ut med möb-
leringen i husen på landet. Här från orten
möbleringen i stora vardagsrummet där alla
bodde och alla låg om nätterna var möblerat
med 2 dragsängar och för längre tillbaka vägg-
fasta sängar vidare två eller tre liggsoffor
spelasoffor allt efter som hus stor familjen var.
ett slag bord vid gaffelfönstret en skänk och
draghästa och var sin stol samt ett matbord
med på golvet. Det var inte vanligt att äta i kö-
ket för i tiden och för helt på vintern ty det
var bara en öppen spis och vanligt stengolv.
Men i yngre tiden möbleras det nästan i alla hem
med stoppade och klädda otomaner fåtöj
skrinbord rökbord och all annan granulit i nya
rum. För i tiden hade de hemvända trädgård-
ar vid fönstren året runt utom vid höj-fot

Tiderna då hängdes det upp långa gardiner
när högtiden var över så togs de ner igen, de
var hemvävda, det ansågs för en stor cheskan
för fruntimren att hänga nya köpta gardiner.
Som jag minns för 60 år sen så var det tapeter på
väggarna, men de gamla talade då om att som
de mindes så var väggarna vitmenade och
överstänkta med "kökskamosavann" de slog
vattnet från hängen och pressade ur saften, sen stänk-
te de ut det med en vips från väggarna, så det
blev det röda plattan. För i tiden fanns det in-
ga kokspisar i köken överallt eldades det i den
öppna spisen. Här från orten kom kokspisen i
bruk omkring 1890-talet. Till en början stod
de mest som pyrdrad i höket och blev eldades
bredvid i öppna spisen. Det kom en tid här
och kanske överallt när allt det gamla skulle för-
svinna, då skulle allt höpas nytt och färdigt för

både i möbleringsfrågan och klädesl, fina gardiner, och Tapeter för väggarna folket tänkte med varandra om det, och liksom med möblerna gamla kögs sönder. Det blev även ombytt av husgeråd, I den gamla goda tiden behöndes det inte så mycket blukning till måltiderna var sersked och var rim knien gaffel och tallrik var ej vanligt när de sedan köjades med tallikså var det trä tallrik, alla åt mjölk välling och soppor var ett fat med träskedar. Detta har jag sjukt varit med om. Men för tiden är det Lundsunda vad de för borhet för finare ställen drädduk fransinstallrik ombytt till varis rått sked knien o gaffel av rostfritt stål eller silver, glas och fina fat som maten läggs upp på. För i tiden lades sågel på träfat och det hemkrygda drickat slops i två och Tennstap där fick alla dricka av det. forts

För i tiden levde folket på sägel och bröck
potatis och innan de kom till vårt land åt de
"kränsaror" som såddes på kränsar som de brän-
de och odlade i skogarna. Grönsaker brukades
ej annat än kål och morötter och ärtor och
kålrotter, ingen mat lagad av frukt och här
ty ännu då var det out om socker, det köptes
endast kakssocker som de hade till kaffet.

Ja nu i denna nyare tiden är det andra seder
nu blir det aldrig gat nog eller kränsar och
folket nu så väl på land som i stad lever
mycket på både fruktmat och grönsaker
och mycket mer av mjölk och mjölkmat nu än
för i tiden, och det får väl beskrivas att det
var liten tillgång på mjölk motvarande nu
då det är god tillgång på mjölk. Sägande
kalasen. Det får man säga att för i tiden jades
det städigast kalas är nu för tiden forts.

då var det vanligt med sittande bord och många rätter ej så stora och fina smörgäsbord men så mycket mera rätter vid det sittande bordet vanligen 6-7 maträtter och sen alla de lagade förningsrätter efter, så bjöds de manliga få en sup till varje maträtt och så mycket hem brygt öl som de ville dricka. Ja här få orden än det mycket vanligt med sittande bord vid kalas- sen fönt med budde smörgäsar två rätter mat och efterrätt och ej så mycket sprit, men den gamla traditionen följis ju efter med sittande bord.

Vägarnas förändringar. För i tiden var vägar-
arna uppdelade i brolag allt efter gårdar-
nas storlek i hemmenst. Varje bonde var
ålagd att köra på ny broning en gång
varje år och haaka igen spårarna på vägen
varje vår på sitt tilldelade brostycke forts

Men har vägholagen övertagit alla vägar så
 nu är det bestämt att betala den stora högheten
 Nya åkdon. Man bör väl också tala om de
 gamla åkdonen, den vagn som allmänheten
 åkte i var kända med två hjul, när de köide
 andra ärenden såsom till stadens och koornen
 med lan så hade de en vagn med en fjärr-
 häck från den kallades för "kvägnervagnen"
 (kvämvagnen). Hergårdsfolk och finas husha-
 llet åkte i droshull, hestäckare och halvtäckare
 på vintern åkte de i "skrinna" (släda) plats
 för två personer och en på kashacken, så fanns
 det kappsläda plats för en i sätet och en på
 kashacken. Den förtä höghjäldevagn som
 kom i bruk här från orten var på 1870-talet.
 Den räknas till de nya åkdonen ty den an-
 vändes än såväl här på orten som på and-
 ra håll, på vintern användes det åkholkar forts

hemmiljusbussen brukas nu här till arbets-
bussen. På hus vi ju de nya åkdonen som går från
ettan hästar, såsom biler, cyklar, motorcyklar
samt flygmaskinen.

Nya nöjen och förströelser. På tal om nöjen
för i tiden så var det inte så mycket, de
dansade inte på lördagskvällen då, utan på
söndagskvällen på sommaren samlades de vid
en väskant eller väskstol och dansade där
men sållan någon spelman tilljefte sig
att sjunga, Ibland bad de att de skulle få gå
in på en loge. På vintern fick de gå in i
hemmet där som fanns ungdomar, var det
någon spelman med så samlades det ihop
lite pengar till honom, någon av pojkarne
gick omkring med en hatt, den lade alla poj-
karne 10 öre var så ibland kunde han få en
2-3 kronor för att han spelade en hel kväll fort.

så gick det till i min ungdom, ja nu för ti-
den kostar det mer att dansa ungdomen be-
mer ju i sina föreningsliv och bygga sina stora
håll, musikerna får bli betalda för sitt besvär
till dansen är dyra, dansbiljetterna är dyra, så
skall ju ungdomen beröva teatern här och fester
så går det till här omkring på orten, så stöcker
ungdom som förtör så mycket pengar.

För i tiden så var det heller inte många tidning-
ar som gavs ut, jag minns i min barndom när
4-5 hade det i den tidning så den gick från
hus till hus det fanns heller inte några vecks-
tidningar eller romanböcker som det nu gör
folket från den tiden både unga och gamla
läste sina andaktsböcker, och barnen fick
då läsa både afton och morgon böcker, men
så är inte bruket nu för tiden, nu skall alla
tidningar veckstidningar och romanböcker läsas
forto

På grund av att inga sådana böcker fanns
förr i tiden, så talade folket mera muntligt
sina emellan. När de samlades så talade de
om historier, spökhistorier, seder sägner och
bruk från sina förfäders tid allt fick vi
barn lysna på den som då hade ett gott
minne så blev det berättat, det kan jag vara
tacksam för ty jag minns mycket mycket.

Undervisning inom folkskolorna för och nu
i min skoltid undervisades vi först från mor-
gonen i timme i lärorens och kristendom som
var katolsk och biblisk historia, sen hade
vi varannan dag inwaläsning i nya testam-
entet och skolans lärobok så hade vi
läsning i modernare läror i svensk historia
Tabellen psalmer och även räkning, så hade
vi räkning på papper med bläck och
penna, räkning på griffeltavla och manta pult

och svarta tavlan. geografien lärte vi i skolan sen fick vi peka på kartan när vi läst den detta var undervisningen i min skola. jag har läst i 2 sådana skolor och ser månader i små skola. Flur di läser i skolorna nu för tiden kan jag inte beskriva. jag vet endast att här i socknen läser di kristendom en timme i vecka och katekisen får di inte läsa. när barnen har gått igenom den 6-åriga skolan skall di sedan gå igenom fortsättnings skolorna i sex veckor i två år. di som sen har läslart och råd så fortsätter di i högre skolor på olika ämne. Nu de kyrkliga vanorna har skett stora förändringar för och nu. För i tiden hölls söndagen i helgd. redan på lördagseftermiddagen tog de som det då sades "helat". drängar o frigar blev då lediga från arbetet och liksom barnen i hemmen forts

de jorde sig i ordning på lördagskvällen till att gå i kyrkan på söndagsmorgonen. Det var vanligt att alla som orkade gick i kyrkan en skulle vara hemma till att se om djuren det byttes de vid om. På söndagen fick inget arbete uträttas utom det som nödvärndigt var så gick det till i vår ungdom. Helt söndagen firas nu för tiden. många akse- ta sitt vanliga arbete den dagen som de öv- riga dagarna i veckan. Sen firas den med i stort sett fester och danser och kyrkorna står nästan tomma, så är förhållandet även här på orten. Hårförhörens "läsemöte" de hölls alltid i hemmen för i tiden i bondgårdarna det var då vanligt att all ungdom gick till läsemötet och läste för prästen, och de äld- re sat och lyssnade på. Nu för tiden hålles hårförhörens i skolorna och det är bara för

de äldres och de som skall konfirmeras som
går dit. Dopet det försåttas nog på samma sätt
nu som för, det sker nog mera dop i kyr-
korna nu än för, det var nog därför att det
var för kallt på vintern för de små barnen i
oeldade kyrkor. Ceremonien var väl den sam-
ma för och nu främst att för i tiden skulle
det alltid vara faddor med vid ett bandage
hände två och fyra utom faddföräldrar.
Det förekommer inte nu för tiden i keller
var det vanligt för att föräldrarna brö-
ringa barn själva till dopet som så många
gör nu för tiden. Begravningsroder, ja det var
ja mycket mera anordningar för än nu
det var vanligt att en begravning räckte i
tre dagar, det var så många vidskedelser
och ceremonier så det frabar väl knapt att
taga det med häv, det passar bäst för foto

sig spela, om ni önskar veta det här från
orten så meddela därom. Här på orten har
inte vårdelsverksamheten spelat någon roll,
här har inte kommit in någon frivillig
sikt endast en familj här en där di huskon
sina möten i Väggö.

De förändringar som har inträffat har
när i stort sett samband med högkon-
junkturerna. ty det har kommit mera pengar
i rörelse, folk har fått mera betalt för vad
de har att säga, och folket har fått större an-
ställningar för sitt arbete. Här på orten höjdes
det 1934-35 sen har högkonjunkturerna gått
enär högre och högre så nu står den på hög-
punkten.

Lätt i Maj 1947
Genny Danielson.